

UČNA PRIPRAVA

Lovci na lažne novice in druge zgodbe iz sveta dezinformacij

Predmet: ura oddelčne skupnosti, družba, slovenščina, naravoslovje in tehnika, računalništvo, vzgoja za medije (5. do 9. razred)

Učna tema: Medijska pismenost

Avtorici: Dr. Sonja Merljak Zdovc in Nina Jelen, ©2021 Časoris

Recenzent: Marko Ljubelj

Cilji:

- Učenci se seznanijo z vlogo medijev v sodobni družbi,
- usvojijo pomen verodostojnosti informacij,
- spoznajo, da so novice na spletu lahko tudi lažne,
- zavedajo se, kakšno razsežnost imajo lahko lažne novice in kako vplivajo na svet,
- znajo kritično presoditi novice in preveriti njihovo verodostojnost,
- znajo odgovorno ravnati z informacijami na spletu.

Učni pripomočki: računalnik ali tablica z internetno povezavo, plakat, pisalo

Učne oblike: frontalna, skupinska

Učne metode: razlaga, pogovor, delo v skupini

Trajanje: dve do štiri šolske ure

UVODNI DEL

Učiteljica pove učencem: »Ravnokar sem v zbornici slišala, da od danes naprej na naši šoli ne bo več malice in odmorov.«

Učiteljica počaka in spremlja odzive otrok.

Nato jih povpraša: »Kako bi lahko preverili, če je ta govorica resnična?«.

Odgovarjajo: vprašali bi druge učitelje, ravnateljico, preverili bi spletno stran šole, preverili bi v kuhinji ...

Če je možno, gredo učenci dejansko vprašati ravnateljico.

Učiteljica učencem pove, da je bila to lažna novica. In da lažne novice obstajajo tako v resničnem življenju kot tudi na spletu.

Učenci si nato ogledajo različne filme iz [serije Lovci na lažne novice](#).

Učiteljica pove: »Takšne novice, kot ste si jih videli v videih, se vsak dan pojavijo tudi na spletu. Nekatere so resnične, druge ne. Medijem, torej časopisom, radijskim in televizijskim postajam ter spletnim portalom, ki prinašajo novice o tem, kaj se dogaja v Sloveniji in po svetu, lahko z veliko verjetnostjo zaupate. Še posebej to velja za medije, ki so namenjeni otrokom, kot so Časoris, Infodrom in Pil.«

Pri razlagi si lahko pomaga s tabelskimi slikami.

NOVICA - nova informacija
Novice lahko:
gledamo - TV - beremo - časopis, revije
poslušamo - radio - spremljamo - na družbenih omrežjih
Lahko je:
poučna in/ali zabavna, mora pa biti resnična.
Novičarska vrednost
Lažne novice

Slika 1.: Primer tabelske slike o novicah. Tabela slika je ustvarjena s programsko opremo ActivInspire Promethean Limited. Copyright Promethean Limited 2021

OSREDNJI DEL

Zakaj se pojavljajo lažne novice?

Vir: [YT1](#): Kaja in Neja odkrivata: resnične in lažne novice

Učitelj otroke vpraša:

- Zakaj lažne novice sploh obstajajo?
 - Primer pričakovanega odgovora: Ker ljudje lažejo.

- Primer zelenega odgovora: Posamezniki, ki objavljajo take novice, želijo vplivati na naša čustva, občutke, odzive.
- Zakaj se tako hitro širijo?
 - Primer pričakovanega odgovora: Ljudje si jih pošiljajo.
 - Primer zelenega odgovora: Ljudje brez razmisleka širijo novice na družbenih omrežjih, kar pomeni, da se ena novica zlahka pojavi na različnih družbenih omrežjih.
- Kakšen je njihov namen?
 - Primer pričakovanega odgovora: Ljudem lagati, jih puščati v nevednosti, se iz ljudi norčevati.
 - Primer zelenega odgovora: Lažne novice vplivajo na naše odločitve, čustva, odzive, življenje. Če se počutimo prestrašeno, to vpliva na naše odločitve.

Učitelj doda: »Lažne novice vplivajo na naša čustva, na strah ali jezo, ta pa denimo tudi na to, kako bomo ravnali, recimo koga bomo volili. Tistim lažnim novicam, ki se skladajo z našimi prepričanji in predsodki, bolj verjamemo. S čustvi je zelo preprosto manipulirati, zato so lažne novice, ki nas plašijo ali jezijo, učinkovit način za zbujanje naših odzivov. Zlahka ustvarijo pogled na neko družbeno vprašanje, ki je morda povsem napačen. Z lažnimi novicami lahko zbiramo vsečke.«

Vir: [TT 9](#): Profesorica znanost: bo Janja znala sama preveriti novico?

Vir: [YT 1](#): Kaja in Neja odkrivata: resnične in lažne novice

Vir: [YT 5](#): Kaja in Neja odkrivata: vevice velikanke

Po ogledu učitelj učence sprašuje:

- Ali je novica resnična ali lažna?
 - Primer pričakovanega odgovora: ne vem.
 - Primer zelenega odgovora: ne vem, moram še kje pogledati.
- Zakaj je to pomembno?
 - Primer pričakovanega odgovora: ne vem.
 - Primer zelenega odgovora: da ne širimo laži, če delimo zanimivo novico.
- Kje izveš novice?
 - Primer pričakovanega odgovora: 24ur.com, internet, google.
 - Primer zelenega odgovora: Novice najdemo na spletnih portalih, v časopisih, revijah, televizijskih in radijskih poročilih.
- Ali zaupaš, če ti novice pove prijatelj?
 - Primer pričakovanega odgovora: Ja, ne.
 - Primer zelenega odgovora: Vedno se je potrebno pozanimati, preveriti, sploh če gre za neverjetno novico.
- Ali zaupaš, če novice pove medij?
 - Primer pričakovanega odgovora: Da, odvisno, včasih.
 - Primer zelenega odgovora: Odvisno od medija.

Naloga: Otroci odigrajo igro [Bad News Junior](#).

Po ogledu se z učiteljem pogovorijo, kako so se počutili.

Novica o rumenem pingvinu

Učitelj dodeli skupinam nalogo: **Kako bi preverili, ali je novica resnična ali lažna?**

Vir: [TT 6](#): Profesorica znanost: preveri druge vire

Učitelj vpraša: Kako bi preverili, ali je novica resnična in ji zato lahko zaupate?

Učenci podajo predloge, ki jih učitelj zapiše na tablo.

- Primer pričakovanega odgovora: Iz videoposnetka.
- Primer zelenega odgovora: Pogledal bi, ali je o novici poročal še kakšen drug medij; pogledala bi, kdo je avtor novice, pobrskal bi po drugih virih, vprašala bi učiteljico.

Ob koncu doda še predloge iz plakatov:

- [poD.V.O.M.I.Š.](#),
- [Kako prepoznati lažne novice](#),
- [videi iz serije](#).

Skupaj si še enkrat ogledajo video in dopolnijo zapis na tabli.

Primer posebej nevarnih lažnih novic – »deepfakes« (lahko tudi video o oglasih ali kako prepoznati lažne novice)

Vir: [YT 3](#) (lahko uporabite tudi druge primere: recimo [YT 2](#) ali [YT 1](#))

Učitelj učence pozove: Predstavljajte si, da nekdo pridobi vašo sliko in jo računalniško spremeni tako, da ta oživi in celo govori – tudi stvari, ki jih vi ne bi izrekli. Recimo, da v videu vaša obraz reče, da ne marate učitelja. Ta posnetek bi potem dobil točno ta učitelj. Kako bi se počutili?

Učitelj pokaže učencem [posnetek](#). Gre za tehnologijo, ki se je na spletu začela pojavljati v letu 2017 in se naglo razvija. Poznamo jo pod angleškim imenom »deepfakes«. Beseda je zloženka iz besed »deep learning« (poglobljeno učenje) in »fake« (lažno).

Ta tehnologija omogoča slehernemu izmed nas, da na osnovi združevanja izbranih posnetkov »posnamemo« na primer video, na katerem nekdo, ki ga ne maramo, govori in počne stvari, ki jih sicer nikoli ne bi izrekel ali naredil. Pri tem potrebujemo le malce zmogljivejši osebni računalnik.

Učitelj razloži, da je to orodje, ki ga lahko uporabijo kriminalci za prevare vseh vrst, izsiljevanje, za lažne »ugrabitve« ... In ne nazadnje, to je orodje, ki ga lahko uporabijo brezsrarni politiki v svojih kampanjah za diskreditacijo svojih političnih nasprotnikov ali za zavajanje javnosti. Kdo med nami ne bi z užitkom verjel, da je politik, ki nam že tako ni preveč pri srcu, sposoben grdobij, ki jih posnetek prikazuje? Saj smo vse videli na svoje oči, a ne? To je orodje, ki lahko sproži vojne, državljanske vojne, ali pa »samo« paniko.

Lovci na lažne novice

Vir: [TT 10](#), [YT5](#)

Učitelj da skupinam novo nalogo: »Poiščite, katera od naslednjih novic je resnična in katera lažna.«

Navede nekaj primerov, denimo: [inšpektorja vrgli v Dravo](#). Ali pa, da so odkrili rumenega pingvina ([TT 6](#)).

Učenci raziskujejo in iščejo resničnost novic. Učitelj jih pri tem vodi, usmerja, komentira njihovo raziskovanje. Skupaj pregledajo vse novice in njihovo resničnost.

ZAKLJUČNI DEL

Naloge:

Plakati: kako prepoznati lažne novice, kako te vplivajo na nas, zakaj ne smemo novic deliti, preden jih ne preverimo? Zakaj obstajajo? Kako lahko sami odgovorno ravnamo z njimi?

Družbena omrežja: kako vse to lahko predstaviš prijateljem, recimo na Tiktoku ali Instagramu?